

Politikatudomány II.

Magyar és egyetemes politika- és társadalomtörténet 1945-től napjainkig

III. panel 2020. október 16. 15.45-17.15

Szekciófelelős:

Marcza Péter, +36 30 988 5459

Történelem- és politikatudomány

		Politikatudomány II.
		Szekcióelnök: Dr. Hevő Péter
III.		
panel	15.45-16.00	Luka Dániel
	16.00-16.15	Csík Ádám Lajos
	16.15-16.30	Császár István
	16.30-16.45	Timaru Carina
	16.45-17.00	Kész Réka
	17.00-17.15	Kész Barna

Politikatudomány II.

Magyar és egyetemes politika- és társadalomtörténet 1945-től napjainkig

III. panel 2020. október 16. 15.45-17.15

Szekciófelelős:

Marcsa Péter, +36 30 988 5459

Földállamosítás csigatempóban? Földbirtokpolitika és a földbirtokviszonyok átalakítása Németország szovjet megszállási zónájában/a Német Demokratikus Köztársaságban 1945–1968

LUKA Dániel

Pécsi Tudományegyetem, Interdiszciplináris Doktori Iskola

Történelem

luka.dniel@gmail.com

Az 1945 után mesterségesen kialakított „szocialista tömb” Közép-Kelet-Európában egy különös halmazállapotú képződmény volt. Németország szovjet megszállási zónájában, avagy 1949-től a Német Demokratikus Köztársaságban, mint különálló német államban, az agrárágazatot is átformálták a szovjetizáció részeként. Első lépésként végrehajtották a „földreformot”, majd pedig 1948-tól fokozták a „kuláknak” minősített nagybirtokos parasztok terheit. A szovjet mintán alapuló szövetkezetesítés és kollektivizálás 1952 nyarán vette kezdetét, sokkal később, mint a többi országban a tömbön belül. A keletnémet kommunista pártállamban a Szovjetunió Németország politikájától is függően olyan folyamatok kezdődtek, amelyek hosszú távon is meghatározták az agrárstruktúrában bekövetkező változások menetét és ritmusát. 1953 közepén az „új szakasz” hozott átmeneti szünetet a kollektivizálásban, majd pedig 1960 tavaszán következett be a tömeges átalakítás. Ezt követte az 1960-as években egy gazdasági reform, specializáció és iparosítás a mezőgazdaságban. De vajon mi történt a legalapvetőbb mezőgazdasági termelőeszközzel, a földdel?

Számos, többek között komparatív és transznacionális feldolgozás született a keletnémet mezőgazdaságról és annak kollektivizálásáról, illetve agrártársadalmáról. Ugyancsak sok német nyelvű szakkönyvet olvashatunk a keletnémet földbirtokpolitikáról, vagy ahhoz kapcsolódóan például a „földreformról”. Mennyire volt dogmatikus a keletnémet földbirtokpolitika, és milyen mértékben formálták át a birtokviszonyokat, milyen módszerekkel? Ez a részben elhanyagolt területe a komparatív kutatásoknak számos azonosságot és különbséget fedhet fel a tömbön belül a kommunista diktatúrák működését illetően. Igaz ez Magyarország vonatkozásában is, ahol az 1953-as „új szakasz” és az országot elhagyók száma több szálon összekapcsolódó megközelítési pontot kínál és kérdést vet fel. Mi jellemezte a keletnémet birtokstruktúrát például 1948 és 1952 között, illetve 1960 után? A Német Demokratikus Köztársaságban az egyházak földjének jelentős része egyházi tulajdonban maradt, mint ahogy a „földreform” földek és az elsősorban a Németországi Szövetségi Köztársaságba disszidáltak nagy részének földje is magántulajdon jellegű maradhatott. Míg hivatalosan a mezőgazdasági magánbirtokok maximális területe 100 hektár lehetett, a gazdaságok felszámolásának részeként a földhasználatot folyamatosan „társadalmasították”, viszont paradox módon éppen a földhasznosítás okozta a legtöbb problémát. A tulajdonviszonyokba látszólag körültekintően és óvatosan avatkoztak bele, miközben különböző, a használati jogot szabályozó intézményt vezettek be (például *Rechtsträgerschaft*, *Verleihung von Nutzungsrecht*).

A kutatás eddig még nem elemzett primer levéltári források, továbbá több száz oldalnyi átkutatott fondjegyzék alapján tár fel a földjogi szabályozáshoz és a jogszabályalkotáshoz kapcsolódóan új információkat. A földmagántulajdon és a földmagánhasználat felszámolására irányuló intézkedéseket társadalom- és gazdaságtörténeti kontextusba helyezem, miközben erőteljesen a társadalomtörténetre fókuszálok. A keletnémet földbirtokpolitika összetett, tematikus és koherens vizsgálata eddig még nem történt meg, pedig egy ilyen feldolgozás

Politikatudomány II.

Magyar és egyetemes politika- és társadalomtörténet 1945-től napjainkig

III. panel 2020. október 16. 15.45-17.15

Szekciófelelős:

Marcsa Péter, +36 30 988 5459

szükséges ahhoz, hogy (1) az agrárpolitika és mellette a szövetkezetpolitika irányvonalának és változásainak háttérét alaposabban feltérképezzük, és (2) hogy egy összehasonlító analízis kiindulópontjaként még több kutatói kérdést és hipotézist fogalmazhassunk meg.

A Magyar Néphadsereg Vezérkari Főnökség 2. csoportfőnökségének tevékenysége és eredményei az 1968-as csehszlovákiai bevonulás során

Csík Ádám Lajos

Képzőintézmény: Szegedi Tudományegyetem Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar, Könyvtártudományi MA.

Tudományterület: Történelem, hadtörténet.

email-cím: csikadam4@gmail.com

Előadásom során, az előző években megkezdett kutatásom tovább dolgozva, az 1968-as Csehszlovákia elleni katonai bevonulás egyik fontos aspektusára, a katonai felderítésre, és az azzal foglalkozó Magyar Néphadsereg Vezérkari Főnökség 2. csoportfőnökségének tevékenységéről kívánok beszélni. A Magyar Néphadsereg vezérkarának, és a magyar politikai vezetésnek, információkra volt szüksége a csehszlovákiai bevonulással kapcsolatban, erre a legkézenfekvőbb eszközük a katonai felderítés alkalmazása volt. A katonai felderítés történetében a XX. század nagyobb változást hozott, mint az ezt megelőző évszázadok. Új módszerekkel és eszközökkel bővítették a katonai felderítés eszköztárát, amelyek révén a felderítés hatótávja, lehetőségei és az összegyűjthető adatmennyisége jelentősen megnövekedett. A Magyar Néphadsereg, a korszak bevett szokásához híven, komoly katonai felderítést folytatott, leginkább a nyugati országok irányába. A korabeli katonai felderítés, elvi okokból, a keleti blokk országaiban nem végzett felderítést. Emiatt, a bevonulás előtt előzetes adatokra nem hagyatkozhattak, az események során főleg a rádiófelderítésre, és katonai attasék jelentéseire, majd később légi „felderítésre” hagyatkoztak. Elsősorban, a korabeli nemzetközi politikai viszonyok miatt, a NATO tevékenységére, a világ közvéleményének reakcióira és a szomszédos államok katonai tevékenységére koncentráltak.

Felmerülhet a kérdés, hogy ezen felderítő módszerek alkalmazásával milyen képet kapott a világ reakcióiról a magyar felsővezetés? Vajon tudták-e alkalmazni ezen felderítő módszert a bevonulást megelőzően a Csehszlovák Néphadsereg vagy azt követően a csehszlovák „ellenállási” mozgalmakkal szemben? Ezen felderítési módszerek vajon mennyire voltak hatékonyak? Egyáltalán az akkor végzett légi felderítések megfelelnek-e a fogalmi definíciónak? Vajon milyen információkat tudtak gyűjteni, és ezeknek milyen haszna volt a magyar csapatok, vagy a hadvezetés számára? Mindezen kérdésekre igyekszem előadásom során a korabeli katonai dokumentumok segítségével részletesebben választ adni.

„Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-02 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.”

Politikatudomány II.

Magyar és egyetemes politika- és társadalomtörténet 1945-től napjainkig

III. panel 2020. október 16. 15.45-17.15

Szekciófelelős:

Marcsa Péter, +36 30 988 5459

Politikatudomány II.

Magyar és egyetemes politika- és társadalomtörténet 1945-től napjainkig

III. panel 2020. október 16. 15.45-17.15

Szekciófelelős:

Marcsa Péter, +36 30 988 5459

A magyar diplomácia és az MSZMP regionális pártszerveinek kapcsolata a kárpátaljai magyarsággal az 1970-80-as években

CSÁSZÁR István

DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola/ II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Történelemtudomány

csaszar.stvn@gmail.com

A kárpátaljai magyarság második világháború utáni történelmében a brezsnyevi időszak viszonylagos nyugalmat hozott az azt megelőző két évtizedhez viszonyítva. Ez a nyugalom, az ún. brezsnyevi pangás azonban számos folyamatot elfedett, melyek teljes feltárása a mai napig várat magára. Ebben a korszakban indul be a helyi magyarság első érdekvédelmi tevékenysége, melynek vizsgálatával már több éve foglalkozom.

Jelen tematikában a kárpátaljai magyarságra való rálátás két lehetséges formáját kívánom összehasonlítani. A legközelebbi, határmenti együttműködés szovjet típusú „lőzungintézkedéseit” szeretném összehasonlítani a magyar diplomácia mozgásterével. Honnan látszik jobban a Kárpátaljai-alföld és annak lakossága: Nyíregyházáról vagy Moszkvából?

A kutatás forrásbázisát képező iratanyagokat két közgyűjteményben találhatjuk meg. Az egyik a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, ahol a MSZMP Külügyi Osztályának 288-as fondja, illetve a Külügyminisztérium J (TÜK iratok) és K (Általános ügykezelésű iratok) archívumának vonatkozó időszakban keletkezett jelentései találhatóak. Itt a korszakra vonatkozó MSZMP KB külügyi iratai és a BM jelentései vannak. A másik központ a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, annak is a XXXV.31-es fondja, ahol az MSZMP helyi pártszerveinek iratait olvashatja a kutató. Ezen dokumentumok vizsgálata során egy érdekes kép bontakozik ki a kárpátaljai magyarságra való rálátásról.

Az MNL OL-ben található külügyi jelentések összefoglaló neve: „Magyarország és a külállamok minden oldalú kapcsolatára, illetve a külállamok belső helyzetére és nemzetközi kapcsolataira vonatkozó iratok”, amely lényegében a Budapestre érkező nagykövetségi jelentéseket fedi: Esetünkben ezek a jelentések a moszkvai nagykövetség és kijevei főkonzulátus diplomatáinak munkája által keletkeztek.

Olyan problémakörök merülnek fel a magyar fél részéről, mint pl.:

- Iskolaügy
- Magyar-fasiszta összemérés
- Az értelmiség apolitikus
- Kultúra
- Cserediák-program
- Magyar történelem oktatása

Fontos újdonság a korszakban a kárpátaljai magyar hitélet irányába tanúsított érdeklődés erősödése: az elkészült jelentések már kezdetleges állapotfelméréseket tartalmaznak a helyi magyar kisebbség helyzetéről is. A jelentésekben olyan kifejezéseket olvashatunk, mint „nemzetiségi politikánk”, ami az azt megelőző években elképzelhetetlen volt.

A helyi pártszervek iratanyagát vizsgálva kiderül, hogy nem meglepő módon teljesen más aspektusból közelítették meg a határ túloldalán élő magyar kisebbséget. A fennmaradt forrásokat tartalmuk alapján több csoportra oszthatjuk:

- Szovjet, román, magyar megyei delegációk munkájáról szóló iratok;
- külföldi kapcsolatok alakulásával foglalkozó anyagok, levelezések;

Politikatudomány II.

Magyar és egyetemes politika- és társadalomtörténet 1945-től napjainkig

III. panel 2020. október 16. 15.45-17.15

Szekciófelelős:

Marcsa Péter, +36 30 988 5459

- a megyei végrehajtó bizottsági ülések jegyzőkönyvei, napirendi anyagai, határozatai.

A jelentésekben a delegációkat a következő kategóriákba sorolták: párt-, mezőgazdasági, ipari, értelmiségi (főleg pedagógusok), ifjúsági küldöttségek. Az internacionalizmus égisze alatt nem volt, és nem is lehetett a helyi kapcsolatfenntartásnak nemzetiségi éle vagy akárcsak tematikája.

Két ilyen különböző természetű (makro- és mikroszintű kapcsolatrendszer) levéltári forrásbázis összevetése izgalmas részletekkel egészítheti ki jelenlegi ismereteinket a Kádár-korszak politikumának kárpátaljai magyarsággépéről.

Politikatudomány II.

Magyar és egyetemes politika- és társadalomtörténet 1945-től napjainkig

III. panel 2020. október 16. 15.45-17.15

Szekciófelelős:

Marcza Péter, +36 30 988 5459

Az életmód-és életminta változása Pusztinában a hozomány tükrében

TIMARU Carina

Debreceni Egyetem – Történelem és Néprajz Doktori Iskola

Társadalomtudomány, Néprajz, Bölcsészettudomány

timarucarina@yahoo.com

Kutatásom során megvizsgáltam a pusztinai családok életében lévő alapvető változásokat, amelyek a 20. század második felében, történtek és azok hogyan tükröződnek a lakodalmas szokásokban, a menyasszony hozományának szerkezetében. Érdeklődésem legfőképp arra összpontosult, hogy mennyire változtak a követendő életminták Pusztinán, maradtak-e meg azonos elemek a lakodalmi ajándékozásban, milyen jellegű (ingó vagy ingatlan) ajándékokat adományoztak a helyiek, mennyire tért el az ajándéknak nagysága a különböző fokozatú rokonok esetében, és nem utolsósorban arra voltam kíváncsi, hogy az emberek és a tárgyak, valamint életmódjuk és életmintáik között milyen kapcsolatok működnek.

Elemzéseimet elsősorban három nemzedék (nagy mama, anya, unoka) hozományának füzetbe írt jegyzékére építem, amiből kiderül, hogy az 1962-es kollektivizálás és az 1989-es rendszerváltás után hogyan változott az ajándékozás, mit tekintettek követendő életmintának a pusztinai emberek. Ugyanakkor elsősorban a résztvevő megfigyelést alkalmaztam, majd elemzéseimet és következtetésemet helyszínen készített interjúkra is alapoztam. Ezt jelentős mértékben elősegítette a családi fotók és kéziratok vizsgálata is.

Kutatásom három részből tevődik össze. Az első részben csak is kimondottan a rituális tárgy használatra összpontosítok és a tárgyak funkcióinak jelentéseire. A második részben három teljes menyasszonyi hozomány összetételét vizsgálom meg. Végezetül pedig a pusztinai lakodalom gazdasági hátterére, az ajándékozás tárgyi és pénzügyi kereteire kívánok rávilágítani.

A pusztinai közösségnek mind a mai napig van egy erős belső koherenciája, lokális kulturális, erkölcsi, felekezeti-vallásos identitása és szokásrendje. Mindez alapvetően meghatározza, elősegíti a közösségi normák és kötelességek tiszteletben tartását, a helyesnek tartott életminták követését. Ez érvényesül a modern hozományok összeállításában is, még akkor is, ha azt már nem házi szöttekből, varrottasokból állítják össze, hanem korszerű javakból, tárgyakkól.

Kutatásaim során arra a következtetésre jutottam, hogy ebben a csángó faluban is folyamatosan alakult az életmód, állandóan változtak a követendő életminták.

Politikatudomány II.

Magyar és egyetemes politika- és társadalomtörténet 1945-től napjainkig

III. panel 2020. október 16. 15.45-17.15

Szekciófelelős:

Marcsa Péter, +36 30 988 5459

Az ukrainai rendszerváltás hatása egy kárpátaljai értelmiségi család megélhetési stratégiáira

KÉSZ Réka

Debreceni Egyetem, Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Bölcseztudomány, néprajz, társadalomnéprajz

rekakesz@gmail.com

Kutatásom során az Ukrajnában végbemenő 1989-91-es rendszerváltás mikroszinten érzékelhető hatásait vizsgálom. A konferencián bemutatásra kerülő terepmunkámat a kárpátaljai Nagyszőlősi járás Salánk településén végeztem. Hipotézisem, hogy a Szovjetunió felbomlását követően lényeges változások mentek végbe az itt élő családok életében, család- és életvezetési módokban is. Mindez az előző évtizedekhez képest másféle stratégiát követelt a vizsgált csoporttól. A gazdasági válság megszüntette, stagnáló helyzetbe hozta az addigi viszonylag stabil, bár szerény életfeltételeket biztosító munkát (gyári, szövetkezeti, kolhozban, különböző állami finanszírozású intézményekben: iskola, óvoda, stb.). A válság hatására bekövetkezett az addigi fizetőeszköz, a rubel hirtelen történő elértéktelenedése, „*megbukása*”, kolhozok és egyéb munkahelyek megszűnése, fizetések elmaradása. Az addig viszonylagos stabilitást jelentő életmodell helyett viszont újabbak kerültek előtérbe, addig ismeretlen lehetőségek nyíltak: a „*privatizáció*” révén újra magángazdaságokban vált lehetővé a mezőgazdasági termelés, földművelés. A határ megnyílása szintén sokak számára kínált megélhetési lehetőséget. Célom, hogy a rendszerváltással járó negatívumok és pozitívumok lecsapódását a mindennapi életben mikro-, családi szinten keresztül mutassam be, ugyan is az egyes családok tagjai eltérő minőségben, módon, de érzékelték a változásokat. Eltérő jellegű korlátokkal és akadályokkal, ugyanakkor szintén eltérő lehetőségekkel találták szembe magukat. A család, mint egység vizsgálata azért szükséges, mert a családtagok együttműködése egyfajta szövetségként is értelmezhető. Ennek jelentősége az olyan krízishelyzetekben, mint amelyet a rendszerváltás generált, különösen felértékelődött. Előadásomban egy második generációs értelmiségi család életébe nyújtok betekintést. Az 1990-es években Salánk településen családot alapító házaspár életének főbb állomásain keresztül mutatom be a továbbtanulást, a pályakezdet, a családalapítást és családfenntartás egyéni lehetőségeit. A kutatás folyamán a 2019/20-as évben több alkalommal készítettem félig strukturált interjúkat a család tagjaival. Mindemellett a családi fotóanyag is átdolgozásra került. Kutatásomban többek között olyan kérdésekre reflektálok, mint: milyen stratégia révén sikerült összehangolni a munkavállalást, családfenntartást, gyermeknevelést együttes feladatát; a gazdasági válság hatására milyen kényszermegoldások jelentek meg fizetés-kiegészítő lehetőség gyanánt; hogyan elevenedik meg elemeiben a hagyományos paraszti gazdálkodás, mint válságkezelési mód az 1990-es évek falusi értelmiségének életében; milyen szubjektív értelmezései lehetnek az Ukrajna és Magyarország közötti határátkelés egyszerűsítésének; a vizsgált időszak mentálisan milyen hatással volt, milyen változásokat hozott a családhoz tartozó egyének életébe, stb.

Politikatudomány II.

Magyar és egyetemes politika- és társadalomtörténet 1945-től napjainkig

III. panel 2020. október 16. 15.45-17.15

Szekciófelelős:

Marcsa Péter, +36 30 988 5459

Gyedovscsina a szovjet hadseregben, kárpátaljai magyar katonák beszámolóí alapján

KÉSZ Barna

Debreceni Egyetem, Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Bölcészettudomány, néprajz, társadalomnéprajz

bkbarnakesz@gmail.com

Kutatásom során kárpátaljai magyar katonák szovjet hadseregben való szolgálatát vizsgálom, különös figyelmet fordítva a kisebbségi létükből, nemzetiségükből adódó körülményekre. A kutatás a következő témákra tejed ki: a nemzetiség, a nyelvi különbségek, a hadseregbe való beilleszkedés, sztereotípiák, valamint a szolgálati időszakot meghatározó olyan jelenségek, melyek ezekből következhetnek. Jelen előadásom témája a szovjet hadseregben jelenlévő, és az annak tagjai között fennálló kapcsolatokat meghatározó nem hivatalos kapcsolatrendszer, a „gyedovscsina” bemutatása. A fogalom az orosz „gyed” (öreg, idős) szóból származik, melynek megfelelően a régebb óta szolgáló öregkatonák újoncokkal szembeni dominanciáját jelenti. Egy két fél között fennálló alá-, fölérendeltségi viszonyról beszélhetünk, melynek az alárendelt tagja ún. „csicska” mindenben kiszolgálta a fölötte álló, és őt kiválasztó öregkatonát, elvégezve helyette a kiosztott feladatokat. Az öregkatona cserébe megvédte őt más öregkatonák szeszélyeitől. Ez a jelenség egészen a fiatal katona egy éves szolgálati idejének végéig tartott (ez idő alatt a neve „cserpák” volt). Ám ez az időszak az elmondások alapján még mindig sokkal könnyebb volt, mint a jóval rövidebb beilleszkedés. Ezt követte az öregkatonává válás folyamata, amikor a fölötte álló öregkatona leszerelt, annak helyét pedig az addig alárendelt helyzetben lévő katona vette át, aki így saját fiatal katonát választott magának. A beszámolók alapján erre a korszakra jellemző leginkább a szabályok kijátszása, a kikapuk keresése, katona ekkor már kezdi otthon érezni magát. Ez a fiatal-idős katonák közötti viszony mintegy önmagát generálva a katonák mindennapi életének meghatározó részét alkotta. Az elfogadott vélekedés szerint az újoncok a hadseregbe való beleszoktatását szolgálta, ám gyakran jelentősen megnehezítette az amúgy is kihívásokkal teli kezdeti időszakot. Ugyan hivatalosan tiltva volt minden hasonló megnyilvánulás, a „gyedovscsina” mégis a hadsereg egyik meghatározó körülménye volt, melybe az újonnan besorozott katonáknak – köztük a kárpátaljai magyaroknak is – szembesülniük kellett.